

Col·lecció Cooperativistes Catalans • 24

Joan Rovira Marqués

El cooperativisme obrer i col·lectivista

■ Ivan Miró • Marc Dalmau ■

• Col·lecció Cooperativistes Catalans – 24 •

JOAN ROVIRA I MARQUÉS

El cooperativisme obrer i col·lectivista

IVAN MIRÓ
MARC DALMAU

Cossetània
EDICIONS

2014

Director de la col·lecció:

Antoni Gavaldà, Fundació Roca i Galès i Universitat Rovira i Virgili

Consell Assessor:

Joaquim Albareda, Universitat Pompeu Fabra
Josep Casanovas, Universitat de Vic
Àngel Duarte, Universitat de Girona
Montserrat Duch, Universitat Rovira i Virgili
Núria Esteve, Fundació Roca i Galès
Pere Gabriel, Universitat Autònoma de Barcelona
Joan Josep González, Fundació Roca i Galès
Santos Hernández (†), Fundació Roca i Galès
Andreu Mayayo, Universitat de Barcelona
Josep Santesmases, historiador

Primera edició: març del 2014

© del text: Ivan Miró i Marc Dalmau
© d'aquesta edició: Fundació Roca i Galès i Cossetània Edicions

Editen:

Fundació Roca i Galès
C. Aragó, 281, 1r 1a • 08009 Barcelona
Tel. 932 154 870 • Fax 934 873 283
fundacio@rocagales.org • www.rocagales.org

9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 602 591 • Fax 977 614 357
cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-218-3

DL T 131-2014

Los obreros, en nuestras manifestaciones de actividad en la vida social, hemos sido demasiado modestos y desinteresados, olvidándonos de exaltar nuestras propias obras. Los que más padecieron de lo que dejo apuntado, sin ninguna duda lo digo, fueron los cooperatistas catalanes que, habiendo efectuado una obra considerable, por las circunstancias en que se hizo, no buscaron nunca quien escribiera un libro que hiciera para la posteridad un elogio de esa generación de hombres que sentaron las bases de nuestro cooperatismo, pequeña contribución a esa nueva forma de vida social. Tal dejadez, tal modestia o lo que se quiera calificar, entiendo que debe de ser subsanada por nosotros, los que llamaré de segunda generación.

JOAN ROVIRA, 1928

En exposar el que és la Cooperació, el que la Cooperació desitja i on la Cooperació vol arribar, resulta malparat, desfet i trossejat el sistema capitalista.

La Cooperació és l'arma més pràctica per a enderrocar el poder econòmic del capitalisme, ja que per arribar on es proposa, no divideix els homes en sectes i tendències, sinó que, respectant a tothom el bagatge que porti al seu cervell en religió, en filosofia o en socialisme, l'associa al seu si, fent-lo col·laborar per la consecució d'un món nou on no existeixi el guany individual, com succeeix en el comerç privat, ni explotació de l'home per l'home, com en la indústria burgesa i en l'empresa capitalista.

JOAN ROVIRA, 1936

ÍNDEX

1. JOAN ROVIRA I MARQUÉS, EL COOPERATIVISME OBRER I COL·LECTIVISTA.....	13
Apunts biogràfics	16
2. JOVENTUT REVOLUCIONÀRIA. CULTURA RACIONAL, PROPAGANDA I SINDICAT	23
La dinamita cerebral: l'aprenent de propagandista.....	23
La Societat de Cultura Racional del Poblenou.....	25
<i>Solidaridad Obrera</i> , diari.....	27
En l'anarcosindicalisme	28
La vaga de les sis setmanes	29
Cap a l'articulació sindical: salut i constància!	31
Al congrés de Sants.....	32
La propagació del Sindicat Únic	33
Entre La Canadenc i el locaut.....	35
Pistolerisme i presó.....	37
3. PROPAGADOR DEL COOPERATIVISME	39
El conflicte a la fàbrica cooperativa de Pastes per a Sopa.....	42
Les cooperatives a l'Exposició Internacional de 1929.....	44
La campanya per a la Cooperativa Única.....	45

4. LA REPÚBLICA: EL TEMPS DE LA COOPERACIÓ.....	51
La llei de cooperatives de 1931.....	52
La Unió Socialista de Catalunya i les cooperatives.....	53
Cap al reconeixement institucional del cooperativisme.....	54
La pugna contra els gremis: la llei d'exempcions tributàries.....	57
Al comitè de redacció d' <i>Acción Cooperatista</i>	58
El col·lectivisme o la batalla de les classes.....	60
El cooperativisme, entre el feixisme i la revolució.....	62
L'any àlgid del cooperativisme obrer.....	63
Mutualisme.....	67
Les eleccions de 1936 i la neutralitat cooperativa.....	67
Les Joventuts Cooperatistes i el congrés de 1936.....	70
5. EL COOPERATIVISME EN LA REVOLUCIÓ I EN LA GUERRA.....	73
La Unió de Cooperadors de Barcelona.....	74
Les col·lectivitzacions.....	76
El problema dels proveïments.....	79
El míting del Price.....	81
La presidència de la Federació.....	83
Al Consell Superior de la Cooperació.....	84
Mort de Joan Rovira.....	86
6. FONTS DOCUMENTALS.....	89

1. JOAN ROVIRA I MARQUÉS, EL COOPERATIVISME OBRER I COL·LECTIVISTA

Quan ens endinsàvem entre fonts documentals per a la recerca que havia de configurar el llibre *Les cooperatives obreres de Sants*, vam llegir tota la producció periodística i teòrica que els cooperadors catalans, entre 1899 i 1939, abocaren en les diferents capçaleres del moviment. La *Revista Cooperativa Catalana* (1899-1905), el *Cooperador Cooperatista* (1905-1915), *Cooperatismo* (1915-1920) i *Acción Cooperatista (AC)* (1920-1938) ens mostraven un ric univers d'idees i pràctiques que, malaguanyadament, quaranta anys ominosos de franquisme i trenta més d'amnèsia democràtica havien relegat a pols d'arxiu. No obstant això, per a nosaltres, aquell vell món oblidat de l'emancipació proletària no se'ns apareixia com a matèria morta de la història, sinó que ens remetia a la memòria viva de la cooperació social.

Un corrent de fons —suport mutu, autogestió, solidaritat— que arrenca de temps immemorial i que, malgrat que intentin esmicolar-lo amb dictadures militars o financeres, o sota la fal·làcia de l'individualisme ontològic, persisteix fins als nostre dies. Avui, quan escrivim aquestes línies, fa anys que patim una reestructuració econòmica induïda per la inabastable fam de beneficis d'un capitalisme que, com sempre, acumula per desposseïció. En aquest context, potser ens sentim desemparats perquè no disposem de l'immens arsenal teòric i pràctic d'aquells cooperadors que, durant setanta anys, aixecaren una economia popular i solidària en tant que alternativa social al destructiu règim de producció i distribució capitalistes. Hem dit que, de moment, no disposem d'aquell arsenal. Però la recuperació de les idees pràctiques del cooperativisme obrer del nostre país ben bé pot esdevenir la base sobre la qual armar, en el present, una teoria pròpia i arrelada per a l'emancipació social.

Joan Rovira i Mercè Catalán, ambdós a l'esquerra de la foto, en una sortida al camp als anys vint.
FONT: Fons familiar Rovira i Sunyol.

En la creació apassionada d'aquell bagatge d'idees i realitzacions, que ara també són nostres, participaren desenes de milers d'homes i dones d'extracció popular. Des dels barris obrers propers a les fàbriques tèxtils de la industrialització catalana, per la necessitat i també per antigues idees d'emancipació social, un personatge anònim i col·lectiu forjà noves institucions econòmiques, però també socials i culturals, que serviren per dotar-se d'aliments de qualitat a bon preu. I, alhora, generar polítiques socials autònomes que tinguessin cura de les contingències inherents a la vida: la salut, la mort, la malaltia, l'educació, la lluita... Les cooperatives obreres de consum foren un dels epicentres en què aquell subjecte multitudinari, a partir d'una consciència política autodidacta,¹ s'anà capacitant intel·lectualment, humanament, tècnicament, fins que es veié en disposició de tenir a les seves mans tots els mitjans de producció i reproducció de la vida.

En aquella aventura existencial, estroncada per la victòria feixista de 1939, hi hagué milers de noms propis que posaren cara i ulls a l'anonimat. Com afirmà Felip Barjau, "en cada nom d'aquests hi ha un bocí de la història social

¹ E.P. Thompson, *La formació de la classe obrera en Anglaterra*. Madrid: Capitán Swing, 2012, p. 761.

i cooperatista de Catalunya”.² Primer, més d’intel·lectuals que de proletaris; després, més d’obrers que d’obreres, i finalment, el de centenars d’obreres i obrers que emergiren per aportar la seva llum personal a la tasca col·lectiva de construir un nou món. En els articles a la premsa, en els mítings, en les responsabilitats organitzatives, en les tasques diàries de la cooperativa, els noms propis expliquen un esforç personal, unes biografies excepcionals, unes alegries i uns dolors íntims habitualment menystinguts, però que la nostra història ha de fer emergir i enunciar en veu alta perquè la nostra gent no ha de ser oblidada, sinó apresada, reconeguda, acompanyada.

Joan Rovira i Marqués (1884-1937) fou un d’aquells obrers “qualsevol”, un militant constant i humil que des de la base contribuí a aixecar el somni de la cooperació social. Proletari de l’art fabril i tèxtil, primer fou anarquista i sindicalista a la Confederació Nacional del Treball (CNT), després cooperativista abnegat i socialista discret. Entre els dos moments, Rovira traçà paral·lelismes evidents, sobretot en la translació que féu de l’aprenentatge organitzatiu i estratègic del “Sindicat Únic” al concepte de *Cooperativa Única*, ja que l’experiència acumulada en el procés de rearticulació sindical al tèxtil fou aplicada, fil per randa, en l’intent posterior d’unificació cooperativa. Si el nou sindicalisme havia estat la resposta pertinent a l’industrialisme de la producció, la nova cooperativa de consum hauria d’enfrontar-se amb el salt d’escala amb què el capitalisme organitzà la distribució comercial als anys trenta.

Soci de la Flor de Maig al barri barceloní del Clot, participà de la majoria d’experiències que el cooperativisme català endegà als anys vint i trenta del segle xx. Propagandista apassionat, tant en la ploma com en la paraula, recorregué el país per divulgar intensament els ideals de la cooperació, i assumí les responsabilitats d’encapçalar el moviment en els moments més tràgics del nostre passat recent. Aturar-nos en la seva figura és important, perquè sintetitza una tendència fonamental del cooperativisme català que no ha estat suficientment reconeguda: la col·lectivista. Seguint l’empremta de pensadors com Charles Gide, Rovira entenia que la cooperació no només havia d’articular-se en benefici dels seus associats, sinó que havia d’erigir-se en un sistema global d’emancipació social. El seu objectiu era, ras i curt, substituir l’eixorc capitalisme del diner per una nova col·lectivitat solidària i fraternal dels humans.

Més enllà de l’assaig biogràfic, doncs, reteixir els fragments dispersos de la vida de Joan Rovira i Marqués és aproximar-nos, a través del seu prisma particular, al relat d’una època vibrant. La seva perspectiva condensa la mirada de tot un grup social, normalment privat de tot i sense veu pròpia. La dissolució de la biografia dins la història, del text dins el seu context, permet tornar en col·lectives les vivències personals i desmitificar la quimera individual. Llavors,

² F. Barjau, “Joan Rovira i Marqués”, *AC*, 17 de desembre de 1937, núm. 762.

restaurar el llegat, reproduir aquelles veus, representa posicionar-nos en una genealogia i, a la vegada, homenatjar la massa obrera anònima d'aquest país, en el seu combat desigual i de llarga durada per una distribució equitativa del producte social.

Tanmateix, la força de la ploma esmolada d'en Joan Rovira ens cridà poderosament l'atenció. El seu estil, franc i directe, "d'acurada selecció del llenguatge, refutant el codi aspre habitual en la premsa obrera",³ ens suggerí la necessitat de seguir-ne les petjades. Ell mateix reconegué que els obrers sempre havien estat massa modestos a l'hora d'exaltar les seves pròpies vides. Referint-se als qui el precediren, trobava a faltar treballs que recollissin l'obra dels qui foren els pioners del cooperativisme català. Una mancança que havia de ser coberta per la segona generació de cooperadors, com el mateix Rovira. Doncs bé, com en un eco que travessa els temps, nosaltres, cooperadors del segle XXI, hem volgut fer el mateix que el que demanava Rovira per als altres. Així que, Joan, va per a tu. I per als qui foren com tu.

APUNTS BIOGRÀFICS

Vestia amb senzillesa d'obrer segle dinou: americana blava de cotó, pantaló de vellut ratllat i espadenya blanca. Al costat del diari, llibres de Josep Prat, Anselm Lorenzo, Ricard Mella... Un Ateneu Racionalista al carrer Wad-Ras i la discussió diària. La Agrupación Obrera del Clot; les reunions amb els Seguí, Miranda, Bueso i tants d'altres. Quan tothom dissentia, i les lluites socials prenia un to agressiu i bàrbar, ell, Rovira, més decidit que mai, i com mai prenia la ploma i sota el nom de "Galfe" combatia amb una energia implacable les desviacions perjudicials que per a la classe treballadora representava aquella violència sistemàtica.

JULI BLANQUER, 1937

Joan Rovira i Marqués nasqué a la casa familiar d'Altafulla, al Tarragonès, a les dues de la matinada del 29 de gener de 1884. L'endemà al matí, son pare, acompanyat d'un pagès veí, com a testimoni, l'anà a inscriure al Registre Civil:

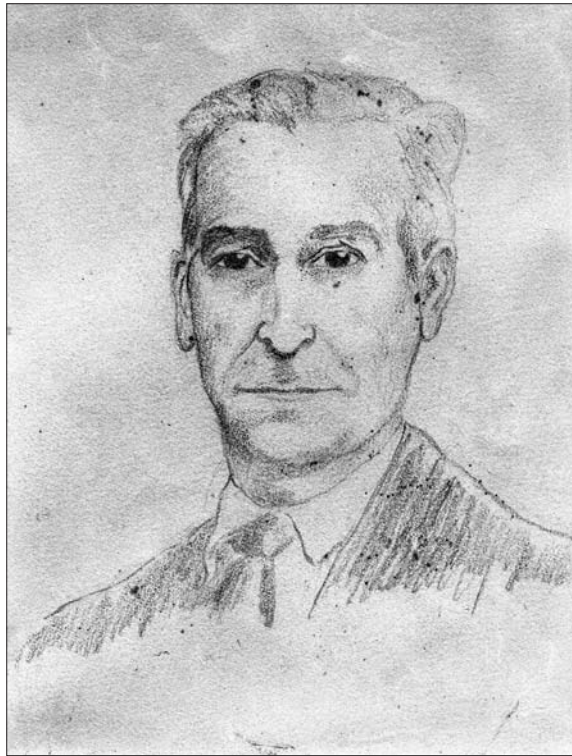
En las villas de Altafulla, a veinte y nueve de enero de mil ochocientos ochenta y cuatro [...] comparece Jose Rovira i Torres, natural de Altafulla, mayor de edad, casado, labrador [...]. Declaró que dicho niño nació en el domicilio del declarante el día anterior a las dos de la madrugada. Que es hijo del declarante y de su mujer, Magdalena Marques i Gibert, natural de esta villa, mayor de edad dedicada a las ocupaciones propias de su sexo [sic].⁴

³ Galfe, "La socialización de los goces de la vida", *Tierra y Libertad (TyL)*, 18 de març de 1914, núm. 205.

⁴ Certificat de naixement de Joan Rovira i Marqués del foli 164/165 del volum 5 de la secció 1 del Registre Civil d'Altafulla (RCA).

*Retrat de Joan Rovira i Marqués,
fet pel seu fill Joan.
FONT: Fons familiar Rovira
i Sunyol.*

Fill i nét de treballadors de la terra, les arrels familiars i el seu llinatge pertanyien a aquell territori des de feia generacions, uns anys d'infantesa que se'ns difuminen entre vinyes, la condició de fill únic i una migració prematura. Malgrat la misèria familiar, pogué anar a l'escola elemental, si bé la formació intel·lectual l'adquirí, de forma autodidacta, a partir de la lectura d'obres com les de Maksim Gorki:

Para mí Gorki representa la evocación de mis años de mocedad, en los cuales penetré en la afición a la lectura en compañía de la prosa gorkiana [...]. Con sus personajes aprendimos a odiar al mundo de los ricos y a mofarnos de los convencionalismos sociales [...]. Como, aunque no tan desgraciados como los hijos de Gorki, también sufríamos y habíamos pasado una infancia desgraciada y llena de privaciones, era por lo que a aquellos humildes les tomábamos como compañeros y les prometíamos que con ellos lucharíamos para derrocar del mundo la opresión, la miseria y aquella vida ignominiosa.⁵

⁵ J. Rovira, "Máximo Gorki", *AC*, 26 de juny de 1936, núm. 686.

Cap al 1898, un adolescent de 14 anys arribà a Barcelona.⁶ Fou un més dels milers de joves de la conca tarragonina que migraren arrossegats per la fil·loxera i la falta de jornal. Amb les butxaques buides i la força de les mans com a única riquesa, a la majoria no li quedava cap altra opció que entrar d'aprenent en qualsevol dels tallers que proliferaven pels barris proletaris de la ciutat. Joan Rovira no en fou una excepció i aterrà al territori manufacturer per excel·lència, Sant Martí de Provençals, a cavall de les barriades del Clot i el Poblenou.

La perifèria industrial estava aleshores en un procés d'eclosió que bullia de suors i fums i necessitava l'entrada constant de mà d'obra. L'anomenat *obrador de Barcelona* just feia un any que havia perdut la seva independència municipal i anava camí de convertir-se en la concentració industrial més important de l'Estat espanyol. Un marc fabril, en què la feina, tot i resultar dura i mal pagada, no escassejava. Sobretot en el ram tèxtil, que, malgrat les crisis cícliques, esdevingué el sector industrial vertebrador dels altres.

Tots els indicis ens porten a pensar que ben aviat Rovira entrà a treballar a la fàbrica d'aprests i teixits de Pujol i Casacuberta, al carrer de la Indústria, 191, del Camp d'en Grassot. Fundada el 15 de novembre de 1898 per Salvador Casacuberta, Josep Pujol i Jaume Corbera, a principis de segle amplià les instal·lacions, es traslladà des del Poblenou i construï una nova fàbrica al llinar de Gràcia, on diversificaren la producció (cotó, mescla i llana). A partir de 1919, Casacuberta es quedà al capdavant de l'empresa en solitari i la fàbrica començà a especialitzar-se en la filatura de seda, motiu pel qual la gent començà a anomenar-la Can Casacuberta i, sobretot, la Sedeta.

D'ofici cilindrador en la secció d'acabats en peces, afiliat a la Societat de Cilindradors, Empesadors i Ajustadors des de 1898, Rovira es distingí sempre per ser un treballador compromès amb la defensa de la classe proletària. Secretari general del comitè de la Federació Nacional del Tèxtil el 1918, representà el seu sindicat al famós congrés de Sants, on la Confederació Nacional del Treball (CNT) adoptà la tàctica del Sindicat Únic. Durant la dictadura primoriverista i amb l'organització anarcosindicalista il·legalitzada, milità a l'Associació Obrera de l'Art Fabril i Tèxtil.⁷ Més tard, durant els anys republicans, ingressà a la UGT, i l'octubre de 1937 entrà a formar part de la comissió executiva de la Federació Nacional Tèxtil d'aquell sindicat.⁸ A partir de la revolució de juliol de 1936,

⁶ Segons els seus articles i el full d'empadronament de 1930 de Barcelona, 31 de desembre de 1930. Dipòsit de Prearxivatge, Arxiu Municipal Administratiu (PreAMA).

⁷ L'Associació Obrera de l'Art Fabril i Tèxtil, després Indústria Fabril i Tèxtil, es creà el febrer de 1925, quan la CNT fou il·legalitzada (*Solidaridad Proletaria*, 28 de febrer de 1925, núm. 20). Amb seu al carrer Muncipi, 12, del Clot, a partir del maig de 1928 publicà *Nuestra Voz*. S'integrà en la CNT quan fou legalitzada de nou, l'abril de 1930.

⁸ *La Vanguardia (LV)*, 24 d'octubre de 1937.

integrà el Comitè de Control de la fàbrica col·lectivitzada Casacuberta, en què, entre altres activitats, inaugurà una escola el juny de 1937.⁹

En el camp del cooperativisme de consum, el 1916 s'inscriví en la sucursal del Clot de la Flor de Maig, amb seu al carrer Muntanya, 62, al mateix temps que Evarist Salat, Joan Quilis o Joan Ginestà.¹⁰ La seva participació en les juntes directives de la Flor de Maig s'inicià el desembre de 1924, amb el càrrec de bibliotecari. L'any posterior hi exercí de vocal i el desembre de 1930 fou nomenat vicepresident de l'entitat.¹¹ En el moviment cooperativista assumí diverses responsabilitats federatives, i el setembre de 1937 fou escollit president de la Federació de Cooperatives de Catalunya, a partir de la qual integrà organismes de la Generalitat, com el Consell Superior de la Cooperació i el Comitè Català de Relacions Intercooperatives. En l'àmbit teòric, la gran aportació de Rovira fou l'aposta per la modernització del cooperativisme català.

Per Rovira, el cooperativisme i el sindicalisme foren sempre passions indiestriables. Al llarg de la seva vida s'implicà pràcticament en totes dues, i a nivell doctrinal en defensà sempre la complementarietat. Sovint maldà pel seu diàleg, com quan promocionà l'acte del cooperativista Joan Ventosa i Roig a l'Associació Obrera de la Indústria Fabril i Tèxtil, el 1929, en què afirmà que les dues concepcions eren inseparables i que s'havien d'aproximar tant com fos possible sense perdre, això sí, el seu paral·lelisme.¹² Als anys trenta, la seva aposta constructiva principal, tanmateix, era clara:

Per a nosaltres els cooperatistes, mai ens ha estat un destorb l'existència del sindicat, ni de molt lluny. Obrers manuals els més, mai no hem desdenyat la lluita sindical. Alguns, molts, fórem i som militants de l'organització sindicalista; no obstant, com compreguem a temps que en l'intent de combatre l'economia burgesa calia pensar en la creació d'una nova estructuració econòmica, els estudis fets a l'entorn del que era la societat, ens varen determinar, sense més vacil·lacions, vers la Cooperació, en la qual vàrem poder apreciar la cèl·lula econòmica que podia oferir per al demà un sistema econòmic racional i humanitari.¹³

Transversal a totes les militàncies, l'altra tasca que cultivà al llarg de la seva vida fou la difusió de les idees, amb un camp privilegiat en la premsa obrera. Al principi sota el pseudònim Galfe i, més tard, ja amb el seu nom, escrigué

⁹ LV, 10 de juny de 1937.

¹⁰ El 1916 es registrà a la Societat de Socors Mutu de la Flor de Maig, de la qual inferim que també fou la data en què ingressà a la cooperativa. Memòria de la Sociedad de Socorros Mutuos La Flor de Mayo, 1 de gener de 1917. Arxiu del Govern Civil (AGC).

¹¹ Assemblea del 12 de desembre de 1930 (AGC). Acta d'assemblea del 31 de desembre de 1931. Arxiu de la Fundació Roca i Galès (FRG).

¹² J. Rovira, "En la Asociación Fabril y Textil. Conferencia de Ventosa i Roig. Sindicalismo y cooperativismo", AC, 11 d'octubre de 1929, núm. 336.

¹³ J. Rovira, "Preliminars al llibre d'un amic", a J. Blanquer, *Aubades d'una nova era*. Barcelona: Publicacions d'Acció Cooperatista, 1936, pp. 5-8.

gairebé 300 articles en diverses publicacions. Sobretot, a *Tierra y Libertad* (TyL), entre 1911 i 1916; *El Sindicalista*, editat a l'Agrupació Obrera del Clot, el 1912, o *Solidaridad Obrera* (SO), entre 1914 i 1918. Així com en altres capçaleres de la premsa llibertària: *El Porvenir de l'Obrero*, de Maó; *Acción Social Obrera*, de Sant Feliu de Guíxols; *Acción Libertaria*, impulsada per Ricardo Mella a Vigo i Madrid, en què també escrivia el seu amic José Prat, o *Nuestra Voz*, òrgan de l'Associació de l'Art Fabril i Tèxtil de Barcelona. També publicà articles, als anys trenta, en la revista *Crònica*, la capçalera del moviment mutualista.

Tanmateix, la majoria de la seva producció teòrica es publicà a *Acción Cooperatista*, mitjà des del qual contribuí a assentar el corpus doctrinal del cooperativisme col·lectivista. Aquella base troncal del seu ideari, a més, es nodrí del rebuig a tot pensament transcendent o religiós. I d'un profund antimilitarisme que el portà a condemnar les guerres i la violència estatal, alhora que l'apartà de les tàctiques insurreccionals de l'anarquisme. En canvi, apostà per la racionalitat i la ciència social com a eines per transformar la realitat, per la cultura, l'educació i el treball com a camins per a l'emancipació humana, i pel "goig

Joan Rovira amb el seu fill.
FONT: Fons familiar Rovira
i Sunyol.

de la vida” en tant que principi ètic alliberador, que també aplicà en la relació entre els gèneres.

Pel que fa a la trajectòria residencial, el primer domicili registrat és de 1921, situat al que era aleshores la rambla de la Meridiana, 106, 3r 1a. L’any següent es traslladà als baixos del número 333 del carrer Sardunya, i el 1924, al mateix carrer, però al 350, interior, a prop de la fàbrica central de Casacuberta. A partir de 1929, tornà a viure a la Meridiana, al mateix edifici, però en un altre pis, el pral. 2a o 1r 2a. Aquell domicili l’ocupà la resta de la seva vida amb la seva companya —no es casaren mai— Mercè Catalán Pons, originària de Terol i de professió pantalonera.¹⁴ La frenètica activitat política i social de Rovira féu que ella afrontés sola les feines de casa i la criança del seu únic fill; i com moltes altres famílies obreres de l’època, rellogaren regularment alguna habitació per tal de completar els ingressos.

El 23 de juny de 1919 nasqué el fill de la parella, Joan Rovira i Catalán. Aficionat al dibuix, li publicaren il·lustracions escolars a *Acción Cooperatista* i més tard vengué retrats en una botiga del carrer Petritxol. Probablement per recomanació del pare, quan tingué 14 anys entrà com a meritori a la Vil·la de Salut l’Aliança, on treballà tota la vida d’administratiu. Visqué la guerra al front de l’Ebre, amb la Lleua del Biberó, i amb la derrota republicana fou ingressat al camp de concentració d’Argelers. Més tard, conegué Mercè Suñol Castaño ballant al Foment Martinenc i s’hi casà el 2 de setembre de 1949. Joan Rovira fill no explicà mai res de son pare ni del cooperativisme a la nova família. La traumàtica experiència bèl·lica i l’oblit forçat dels vençuts en la postguerra provocaren un trencament en la transmissió de la història paterna.

Precisament, l’any que començà la guerra, Joan Rovira i Marqués caigué malalt, de manera que necessità medicació diària. Morí d’una angina de pit l’11 de desembre de 1937,¹⁵ amb tan sols 53 anys i en plena activitat (just el dia abans havia estat atrafegat en reunions a la seu de les cooperatives catalanes). El seu sepeli fou un acte de fortes connotacions polítiques, cooperativistes i sindicals, que acabà al carrer Mallorca amb cantonada Rogent. Fou enterrat al cementiri de Montjuïc i en el seu comiat el definiren com “el lluitador incansable, el forjador de realitats, l’home bo, el camarada excel·lent”.¹⁶

Joan Rovira fou un dels cooperativistes més influents del període republicà, però aquella trajectòria quedà soterrada, com moltes d’altres, per l’estrèpit de

¹⁴ Memòria de la Sociedad de Socorros Mutuos La Flor de Mayo, 1922, 1923. Constitució de la junta directiva de la Flor de Maig, 30 de desembre de 1924 (AGC). Fitxa d’inscripció d’empadronament de 1930, 31 de desembre de 1930 (PreAMA) i constitució de la junta directiva de la Flor de Maig, 16 de desembre de 1930; constitució de la junta directiva de la Flor de Maig, 5 de maig de 1931 (AGC) (FRG).

¹⁵ Certificat de defunció de Joan Rovira i Marqués. Registre Civil de Barcelona. AC, 17 de desembre de 1937, núm. 762.

¹⁶ “Joan Rovira, ha mort”, *Crònica*, X-XI-XII de 1937, núm. 296.

IVAN MIRÓ; MARC DALMAU

la guerra i pel gèlid silenci del franquisme. Home de fortes conviccions socials, amb molt poques pretensions de notorietat personal, féu una evolució ideològica —des de l'anarquisme radical fins a un socialisme no estatista— comprensible pel seu tarannà i compartida per molts militants obreristes dels anys trenta. De caràcter serè i dialogant, fou sempre constructiu i molt integrador, cosa difícil per l'època turbulenta que li va tocar viure.

